

(इंग्लीशींत टंकलिखित केल्ल्या न्यायनिर्णयाचो कोंकणी अणकार)

गोंय, दमण आनी दीव आनी केंद्रशासीत प्रदेश आनी आनीक एक

विरुद्ध

लक्ष्मीबाई नारायण पाटील आदी

आनी

श्रीमती लक्ष्मीबाई पाटील

विरुद्ध

भारत संघ (युनियन ऑफ इंडिया) आनी हेर

23 जुलय 1990

(न्यायमुर्ती ललीत मोहन शर्मा आनी न्यायमुर्ती टी. कोचू थोम्मेन)

भारतीय संविधान: अनुच्छेद 31 A(1) (a) मर्यादा निश्चीत करपाच्यो तरतुदी- कृषी सुदारणां संबंदीच्या कायद्यांत तरतूद करपाची गरज आसा काय ना.

गोंय, दमण आनी दीव कृषी कूळ अधिनेम 1964: अध्याय IIA- कलम 18 A-J – दुरुस्ती अधिनेम, 1976- संविधानीक नदरेन वैध आसा काय ना.

दिवाणी अपिलांतले प्रतिवादी आनी रीट याचिकेंतले याचिकादार हे गोंयांतले भाटकार आशिल्ले, जांच्यो जमनी लागवड करपी कुळांच्या ताब्यांत आशिल्ल्यो. गोंय, दमण आनी दीव कृषी अधिनेम (5 वी दुरुस्ती) 1976 लागू जावचे पयलीं भाटकार आनी कुळांचे अधिकार गोंय, दमण आनी दीव कृषी अधिनेम 1964 प्रमाणें चलताले. 1964 तल्या अधिनेमाच्या तिसऱ्या अध्याया प्रमाणें भाटकाराक वैयक्तीक लागवड करपा खातीर आपणाली जमीन एके मर्यादे भितर सांबाळून दवरपाची मान्यताय मेळ्ळी. तथापी, अध्याय III हो फकत एका हेता खातीर अधिसुचोवणेचेर लागू जावपाचो आशिल्लो, जी केन्नाच

जारी जाली ना. आक्षेपीत 5 वे दुरुस्तेन 1964 अधिनेमांतल्यान अध्याय III भायरायलो आनी ताचे बदला II A ह्या अध्यायाचो आसपाव केलो. अध्याय II A च्या कलम 18 A मदल्या तरतुदीं वरवीं भाटकाराची जमीन जंय तो लागवड करिना, ती जमीन जाच्या ताब्यांत आसा त्या कुळाच्या नांवार सामक्या उण्या मोलांत हस्तांतरीत जाता.

प्रतिवादींनी न्यायालयीन आयुक्तांच्या न्यायालयांत रीट याचिका दाखल करून 5 व्या दुरुस्ती अधिनेमाच्या वैधतेक आव्हान दिलें. ह्या दुरुस्ती अधिनेमान संविधानाच्या 14 आनी 19 व्या अनुच्छेदांचें उल्लंघन केलां आनी दुरुस्ती अधिनेमाचे येवजणेंत कृषी सुदारणां जावंक नाशिल्ल्यान अनुच्छेद 31 A क संरक्षण मेळना असो मुद्दो मांडिल्ल्या रीट याचिकांक न्यायालयीन आयुक्तांनी मान्यताय दिली.

सध्याचीं अपिलां प्रलंबीत आसतना मुखेल कायद्या सयत आक्षेप घेतिल्लो दुरुस्ती अधिनेम संविधानाचे णववे अनुसुचींत आसपाविल्लो. अनुच्छेद 32 खाला ह्या न्यायालयांत दाखल केल्ले रीट याचिकेंत हे घटनात्मक दुरुस्तेक बेकायदेशीर आनी अतिरेक करपी आसा म्हणून आव्हान दिलां.

मर्यादा निश्चीत करप हें कृषी सुदारणेचें सर्वस्व आसा असो युक्तिवाद ह्या न्यायालया मुखार प्रतिवादी भाटकारां वतीन केलो; कृषी सुदारणेचो उपाय म्हणून लागू केल्ल्या कायद्या खातीरचे मर्यादे संबंदांतल्यो तरतुदी गरजेच्यो आसात आनी तांचे गैरहजेरेंत संविधानाच्या अनुच्छेद 31A च्या संरक्षणाचो दावो करपाक मेळचो ना; मर्यादे खातीर तरतूद नाशिल्ल्यान आक्षेपीत दुरुस्ती अधिनेमान कुळांक तांच्या ताब्यांत आशिल्ल्या संबंदीत वाठारांचो संदर्भ घे नासतना, भाटकाराच्या खर्चान अपात्र लाभ दिल्लो. ह्या संदर्भांत, साबार प्रकरणांनी वेग-वेगळ्या भाटकारांचे मालकेच्या जमनींचो ताबो आशिल्ल्या कुळां कडेन तांच्या भाटकारां परस चड जमीन आसूंक शकता आनी अशा कुळां कडेन आपल्या भाटकाराचें तुळेंत चड अधिकार आसूं येता असो प्रतिवाद केल्लो.

ह्या न्यायालयान अपिलाक मान्यताय दितना आनी रीट याचिका भायर मारतना,

अभिनिर्धारण: (1) अनुच्छेद 31A चें संरक्षण कृषी सुदारणेचो हेतू पुराय करपी कायद्या पुरतेंच मर्यादीत आसा हें सर्वमान्य आसा. (504 D)

(2) शेत जमनीची चडावत मर्यादा थारावपाची तरतूद आशिल्ले, योग्य तरेन लागू केल्ले कायदे कृषी सुदारणां खातीर अधिनेमाच्या वर्गांत येतात हें न्हयकारूंक येना, पूण त्या प्रस्तावांत मर्यादा वाठार निश्चीत करप कृषी सुदारणेचो एक आदार आनी गरजेचें खाशेलपण

आसा आनी जाचे बगर त्या वर्गांत कायद्याचो आसपाव करूंक मेळना असो अर्थ लावप समा जायना. मर्यादे संबंदांतल्या तरतुदींचो आसपाव करिनासतना लेगीत हेर खंयचेय तरेन कृषी सुदारणेचो उपाय आसल्यार अनुच्छेद 31A च्या संरक्षणा खातीर योग्य अधिनेम पात्र थारता. (505 C,F)

श्री राम राम नरेन मेधी विरुद्ध मुंबय राज्य, (1959) पु. 1 एस.सी.आर. 489; गोदावरी शुगर मिल्स लिमिटेड विरुद्ध एस. बी. कांबळे आनी हेर, (1975) 3 एस.सी.आर. 885 आनी बाल्माडीज प्लान्टेशन लिमिटेड आनी ए.एन.आर. विरुद्ध तामीळनाडू राज्य, (1973) 1 एस.सी.आर. 258, हांचो संदर्भ दिला.

3) जमनीचो मालकी हक्क शेतकारा कडेन उरतलो आनी भाटकाराक लुकसाण भरपाय मेळटली. हाचे पयलींय वैयक्तीक वापरा खातीर जमीन परतून कसपाचो ताचो हक्क 1964 च्या कायद्यांतल्या तरतुदींनी बरोच मर्यादीत आशिल्लो. 5 व्या आक्षेपीत दुरुस्ती कायद्याचो परिणाम म्हणून ताका ह्या मर्यादीत हक्कांतल्यान काडला आनी शेतकाराक आतां बेदखल जावपाची भिरांत आसची ना. ते खातीर भूंय सुदारणेचो उपाय म्हण आक्षेप घेतिल्ल्यो आक्षेपीत तरतुदी मान्य करपाक जाय. (509G-H;510 A)

4) जमनीच्या वाठाराचेर मर्यादा थारावपाची तरतूद नाशिल्ल्यान भूंय सुदारणेचो उपाय म्हण अधिनेम मानून घेवंक मेळना हो प्रतिवाद्यांचो युक्तिवाद न्हयकारला. ते खातीर, 5 वो घटना दुरुस्ती अधिनेम 31A अनुच्छेदाच्या संरक्षणाक पात्र आसा आनी संविधानाच्या 14 आनी 19 व्या अनुच्छेदांच्या उल्लंघना खातीर तो रद्द करपाक मेळना. (510 A-B)

श्री राम राम नरेन मेधी विरुद्ध मुंबई राज्य, (1959)

पु. 1 एस.सी.आर. 489; सोनापूर टी कम्पनी लि. वि. मस्ट. माजिरूनेसा,

(1962) 1 एस.सी.आर. 724; पुरुषोत्तम नंबुदिरी विरुद्ध केरळ राज्य,

(1962) पु. 1 एस.सी.आर. 753; फिदा अली आनी हेर, विरुद्ध जम्मू आनी काश्मीर राज्य,

(1975) 1 एस.सी.आर. 340; दत्तात्रय गोविंद महाजन विरुद्ध महाराष्ट्र राज्य, (1977) 2

एस.सी.आर. 790; के. के. कोचुनी विरुद्ध मद्रास राज्य, (1960) 3 एस.सी.आर. 887 आनी

संजीव कोक मॅन्युफॅक्चरिंग कम्पनी विरुद्ध भारत कोकिंग कोल लि. आनी आनी एक,

(1983) 1 एस.सी.आर. 1000, वेगळे.

नागरी अपील अधिकारक्षेत्र: नागरी अपील क्रमांक 1979 चो 1314 ते 1318

न्यायीक आयुक्त गोंय, दमण आनी दीव हांच्या 4-4-1979 दिसा खासा नागरी अर्ज (रीट याचिका), 1977 च्या 75, 76, 77 तशेंच 1978 च्या 103 आनी 111 ह्या निवाड्यांतल्यान प्रमाणपत्रां वरवीं अपिलां.

आनी

1988 ची रीट याचिका क्र. 864

(भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद 32 खाला)

अपीलकर्ता/ याचिकादारां खातीर अतिरिक्त सॉलिसिटर जनरल जी. रामास्वामी, टी. व्ही. एस. कृष्णमुर्ती अय्यर, एस. एस. रे, वाय. एस. चितळे, जोआचिन डायस, ए. बी. नाडकर्णी, अरूण मदन, सुश्री. ए. सुभाषिनी, एस. गणेश आनी आर. स्वामी.

प्रतिवाद्यां खातीर मनोहर एस. उसगांवकर, एफ. एस. नरीमन, जी. एल. सांघी, एम. एन. फडके, आर. एफ. नरीमन, एस. के. मेहता, अतुल नंदा, अमन वच्चर, सौ. निनेती शर्मा, एस. एम. उसगांवकर आनी एम. के. दुवा.

न्यायालयाचो निर्णय हांणी दिलो

ए. व्ही. रंगम, एस. लोटलाकर, ए. एन. राजन आनी सरला चंद्रा हांणी हस्तक्षेप करप्यांची बाजू मांडली.

शर्मा, न्या. गोंय, दमण आनी दीव कृषी कूळ (5 वी दुरुस्ती) अधिनेम 1976, घटने भायलो थारावपी गोंय, दमण आनी दीवच्या न्यायीक आयुक्तांच्या निर्णया आड 1979 च्या दिवाणी अपील क्रमांक 1314 ते 1318 मदीं प्रमाणपत्रां वरवीं निर्णय दिल्यात. प्रतिवादी गोंयांतले भाटकार आसात. ह्यो जमनी कुळांच्या ताब्यांत आशिल्ल्यो आनी ते शेतां रोवन प्रतिवाद्यांक भाडें दिताले. 1976 त लागू जाल्ल्या कायद्यांतल्या तरतुदीं प्रमाणें प्रतिवाद्यांचे

जमनी वयले तांचे मालकी हक्क काडून घेवन ते कुळांक दिले. प्रतिवाद्यांनी सुदारीत अधिनेमाचे वैधतेक आव्हान दिवपी पांच रीट अर्ज न्यायीक आयुक्तांच्या न्यायालयांत दाखल केले. ह्या रीट याचिकांक ह्या आक्षेपीत निकालांतल्यान मान्यताय दिली. हो अधिनेम राज्य घटनेच्या 14 आनी 19 व्या अनुच्छेदांचें उल्लंघन करपी आसा आनी अधिनेमाचे येवजणेंत कृषी सुदारणां जायना आशिल्ल्यान अनुच्छेद 31A क संरक्षण मेळना अशें मत उक्तायलां.

2. गोंयांतले भाटकार व्हडले जमीन मालक आसनात आनी तांची परिस्थितीय कुळां परस व्हडलीशी बरी आसना आनी नदरेन भाटकारां कडल्यान जमनीचो मालकी हक्क काडून घेवप आनी कुळां मदीं ताची वांटणी करपी हो अधिनेम त्रासाचो आनी भेदभाव करपी आसा असो युक्तिवाद प्रतिवादी-रीट याचिकाकर्त्यांचे वतीन केलो. महाराष्ट्र विधीमंडळानूय हाचे पयलीं असोच अधिनेम संमत केल्लो जो घटने प्रमाणें वैध आसा अशें दिसून आयिल्लें. महाराष्ट्रांतल्या अधिनेमांत हेर तरतुदी आशिल्ल्यो कमाल मर्यादेच्यो तरतुदी आसात, जाल्यार सध्याच्या अधिनेमांत अशीं बंधनां नात, ते खातीर त्या खटल्याचो निर्णय हांगा लागू जायना असो युक्तिवाद याचिकाकर्त्यांनी ह्या न्यायालयांत यशस्वीपणान केलो. हाचो परिणाम म्हणल्यार, महाराष्ट्रांतलो अधिनेम हो कृषी सुदारणेचो उपाय म्हण कायम दवरचो पडलो आनी ताणें राज्य घटनेच्या अनुच्छेद 31A क संरक्षण मेळ्ळें, तरी सध्याच्या अधिनेमाचो तसो अर्थ लावपाक मेळना.

3. हीं अपिलां प्रलंबीत आसतना मुखेल कायद्या वांगडाच आक्षेप घेतिल्लो दुरुस्ती अधिनेम संविधानाचे 9 वे अनुसुचींत आसपावन घेतला आनी ताका 26 ऑगस्ट 1984 ह्या दिसा राष्ट्रपतींची मान्यताय मेळ्ळी. न्यायालयीन आयुक्तांच्या न्यायालयांत तिनूय प्रकरणांत रीट याचिका दाखल करपी श्रीमती लक्ष्मीबाई नारायण पाटील (1979 च्या दिवाणी अपील क्रमांक 1314, 1315 आनी 1316 मदीं प्रतिवादी) हांणी घटनेच्या अनुच्छेद 32 वरवीं अर्ज करून घटना दुरुस्तीक बेकायदेशीर आनी विरोधाभासी थारावन आव्हान दिलां, जाका 1988 ची रीट याचिका क्रमांक 864 दिला.

4. आक्षेपीत दुरुस्ती अधिनेमा वरवीं गोंय, दमण आनी दीव शेतकी कूळ अधिनेम, 1964 (जाका हाचे उपरांत अधिनेम म्हण वळखतात) हातूंत अध्याय IIA हाचो आसपाव केला, अध्याय III काडून उडयला आनी हेर कांय कलमांनी परिणामी बदल केल्यात. अध्याय IIA माथाळ्यांत दाखयल्ले प्रमाणें “कुळांचे खाशेले हक्क आनी विशेशाधिकार” ह्या संबंदी आसा. खोलायेन सांगपाचें जाल्यार, ह्या अध्यायाच्या कलम 18A भितर दाखयल्ले

तरतुदीं प्रमाणें, भाटकाराच्या ताब्यांत नाशिल्ली ताची जमीन जाचेर तो लागवड करिना ती ज्या कुळाच्या ताब्यांत आसा ताचे कडेन सामक्या उण्या मोलान हस्तांतरीत जाता. अधिनेमान कलम 4 वरवीं कूळ ह्या उतराक व्हड अर्थ दिला. कलम 4 तले दुसरे तरतुदी प्रमाणें कुळा कडेन आशिल्ली जमीन 1-7-1962 दिसा वा त्या उपरांत एकाद्रो उप-कूळ जमीन कसता आसत, आनी जरीय अशे तरेचे कृतीक अधिनेमांत मान्यताय नासत, तरीय लेगीत ताका कायदेशीर लागवड करपी कूळ समजूंक जाय आनी अशें उप-कूळ तयार करचे आदीं आशिल्ल्या कुळाक (जाका मध्यस्थ कूळ म्हणूं येता) ताका कूळ म्हणूंक फावना. संबंदीत जमनीचें मोल निश्चीत करचें पडटलें आनी अध्याय IIA मदल्या तरतुदीं प्रमाणें ते जमनीचें भाडें फारीक करचें पडटलें. कूळ अल्पवयीन आशिल्ल्या वा कसपाच्या दिसा पयलीं ताका घरमालकान घरा भायर काडला जाल्यार असल्या खाशेल्या प्रकरणांत स्वतंत्र तरतुदी केल्यात. कलम 18J मदल्या तरतुदीं प्रमाणें कुळान विकती घेवंक नाशिल्ली जमीन कलम 18C वा कलम 18H वरवीं बीन उपेगाची थारल्यार वा भाडेकार कलम 18 B वरवीं वेळार पावलां उखलूंक अपेशी थारल्यार, परत विकती घेवंक नाशिल्ली जमीन परत कसून तिचो विलो लावपाची तरतूद आसा. कलम 18J च्या उप-कलम (2) भितर दिल्ले पद्धतीन जांकां तहसिलदार म्हणटात त्या महसूल अधिकाऱ्यांक जमनीचो विलो लावपाचे अधिकार दिल्यात. अशे जमनीचो विलो अग्रक्रमान लावचो पडटा जे वरवीं अशा जमनी पैकीं 75 टक्के जमीन अनुसुचीत जाती वा अनुसुचीत जमातीच्या व्यक्तींक विकून तिचो विलो लावपाचो आसता आनी उपरांत उरिल्ली जमीन देशाच्या संरक्षण दलाचे सेवेंत आशिल्ल्या वांगड्यांक वा आदल्या सैनीक वा स्वातंत्र्य सैनिकांक दिवची पडटा, जे ते जमनीचेर वैयक्तीक रितीन शेततां रोवपाक तयार जातात. इतलें करूनूय जमनीचो विलो लागूंक ना जाल्यार ती पयलीं शेत कामगारांक आनी उपरांत जांकां जमीन ना अशा भुमीहिनांक वता. तरीय कांय प्रमाणांत जमीन उरल्यार ती सहकारी शेतकार संस्थेक विकची पडटा. कलम 18K वरवीं कुळान विकती घेवन ताब्यांत घेतिल्ली जमीन हस्तांतरीत करपाचेर निर्बंध घातल्यात. मामलेदारांची पूर्व मान्यताय घेवनूच विकप, भेट दिवप, अदला बदली करप, घाणाक दवरप, भाड्याचेर दिवप वा नेमणूक करून खंयचेंय हस्तांतरण करपाक मेळटा.

5. जरी भाटकार स्वता जमनीचेर लागवड करता जाल्यार, कूळ वा मानिल्लो कूळ नाशिल्ल्यान ताच्या हक्कांनी कसलीच कपात करिनासतना ते ताच्याच ताब्यांत उरता. दुसरे वटेन, ज्या प्रकरणांत कूळ जमीनदारा कडल्यान कुळाचो हक्क मेळ्ळ्या उपरांत दुसऱ्या मनशाक ताची लागवड करपी उप-कूळ म्हण रुजू करता, त्या प्रकरणांत आक्षेप घेतिल्ल्या

तरतुदींचो फायदो कुळाक न्हय तर उप-कुळाक मेळटा. अशे तरेन जमीन कसता ताकाच दिवपाचो दुरुस्ती अधिनेमाचो स्पश्ट हेतू आसा. खंयच्याय मनशाक कसलेंच भाडें घेवपाचो अधिकार ना. भाटकार आशिल्ल्या प्रतिवादींनी, जातूंत अधिनेम बेकायदेशीर भेदभावाच्या आदाराचेर अधिनेमांत अध्याय IIA घातला त्या दुरुस्ती अधिनेमाक आव्हान दिलां. मर्यादेची तरतूद नाशिल्ल्यान आक्षेपीत अधिनेम कुळांक तांच्या ताब्यांत आशिल्ल्या संबंदीत वाठारांचो संदर्भ घेनासतना, भाटकाराच्या म्हालवजार अपात्र लाभ दिता. संविधानांतल्या अनुच्छेद 19 (1) चे पोटनेम (F) काडचे पयलीं ही दुरुस्ती लागू केल्ली आनी आक्षेपीत निवाडो दिल्लो आनी उच्च न्यायालया मुखार येशस्वीपणान आवाहन केल्लें एक कारण हें अनुच्छेद 19(I) (F) चेर आदारिल्लें आसा. संविधानाच्या 31A अनुच्छेदाचो विचार केल्यार, सकयल दिल्ल्या न्यायालयाची बाजू घेतिल्ल्या प्रतिवाद्यांचें प्रकरण म्हणल्यार आक्षेप घेतिल्ल्या दुरुस्ती कायद्यांतल्यो तरतुदी कृषी सुदारणां वरवीं एक पावल अशें मानूंक शकनात आनी ताका लागून अनुच्छेदाक संरक्षण मेळपाक शकना. ह्या न्यायालयांतूय श्री. आर. एफ. नरीमन हांच्या युक्तिवादाचो हो मुखेल मुद्दो आसा. खंयच्याय विशिश्ट कायद्याक अनुच्छेद 31A (1) (A) चें संरक्षण दिवपा खातीर थोड्यांच्या हातांत संपत्ती एकाग्र करपा आड कायद्यांत फावो ते माप आसप गरजेचें आसा असो खर युक्तिवाद तांणी केला. कमाल मर्यादा निश्चीत करप हें कृषी सुदारणेचें सर्वस्व आसा जाचे बगर ती तिगून उरना, असोय दावो तांणी केला.

6. रीट याचिकादारांनी तयार केल्ल्या खबरापत्रांच्या ट्रान्सक्रिप्टा वयल्यान आनी सर्गेस्त मुख्यमंत्र्यान केल्ल्याचो आरोप आशिल्ल्या वक्तव्यां वयल्यान गोंयांत व्हडले भाटकार खूब उणे आशिल्ले, ह्या गोंयांतले भाटकार हे ल्हान जमीन धारक आसात अशें मानून घेवं येता अशें आक्षेप घेतिल्ल्या निवाड्यांत दिसलां. ह्या संबंदान न्यायालया मुखार दाखल केल्ल्या कांय प्रतिज्ञापत्रांचोय उल्लेख केला. गोंयांत चडशे व्हडले भाटकार आसूंक शकनात, आनी ताका लागून तांकां जमनीच्या हक्कां पसून वंचीत करप हें जमीन वांटपाचे दिकेन एक बरें पावल अशें मानूंक येना, अशी विनवणी करपाचो यत्न ह्या न्यायालयांतूय केलो. कितल्याशाच प्रकरणांनी वेग-वेगळ्या भाटकारां खाला जमनी ताब्यांत आशिल्ल्या शेतकामती कुळां कडेन तांच्या भाटकारां परस खूब व्हड जमीन आसूं येता आनी अशा कुळांक तांचे तुळेंत गरीब आशिल्ल्या भाटकाराच्या खुस्तार जमनीचेर मालकी हक्क सांगपाचो अधिकार ना असो युक्तिवाद केलो.

कुळांचे संपत्तीचोय प्रस्न आसा ते खातीर मुखार सुदारीत अधिनेम हाडपाचो विचार चल्ला अशें राज्या वतीन दाखल केल्ल्या प्रतिज्ञापत्रांचे फाटभुंयेर ताब्यांत आशिल्ले जमनीचेर कमाल मर्यादा घालपाची गरज न्हयकारूंक शकना. आर. एफ. नरीमन हांणी

असो खंयचोच अधिनेम आजून लागू जावंक ना हाचेर भर दिलो. युक्तिवादाच्या निमाण्या पांवड्यार याचिकादारांच्या विद्वान वकिलांनी, न्यायीक आयुक्तांच्या न्यायालयान हो दुरुस्ती अधिनेम अतिरेकी थारावन रद्द केल्ल्यान कमाल मर्यादेच्यो तरतुदी लागू करून कायद्यांत फुडलीं सुदारणां करपाक सध्याच्या दिवाणी अपिलां भितर न्यायालयाच्या निर्णयाची वाट पळोवची पडटली, अशें नदरेक हाडून दिलें.

7. श्री. आर. एफ. नरीमन हांणी कांय प्रकरणांचो आदार घेवन मुखेल युक्तिवाद मुखार व्हरचे पयलीं आक्षेप घेतिल्ल्या दुरुस्ती कायद्यांत अध्याय IIA घालचे पयलीं ह्या कायद्या खाला भाटकार आनी कुळांच्या हक्कांच्या स्वरुपाचो थोडे भितर संदर्भ घेवप उपेगी थारूं येता. कुळांचे हक्क वर्सांन वर्सां आशिल्ले, पूण जंय, कुळान स्वता आपलो हक्क भाटकारा कडेन सोंपयल्लो वा भाटकारान एका विशिश्ट आदाराची थापणूक केल्ली गजाल सोडून, कलम 8 आनी 9 खाला ताची भाडेपट्टी सोंपोवंक आनी बेदखल करूंक बंदी आशिल्ली. 1966 वर्साच्या सुदारणे वरवीं कलम 13A खाला, भाटकारान जमीन विकपाचो प्रस्ताव दवरल्यार कुळाक ती जमीन विकत घेवपाचो पयलो पर्याय दिलो. अध्याय III वरवीं भाटकाराक शेत जमनींचे बाबतींत 2 हॅक्टर आनी हेर जमनींचे बाबतींत 4 हॅक्टर वाठाराचे मर्यादित रावन वैयक्तीक लागवड करूंक गरजेच्यो आशिल्ल्या गजालींच्या आदाराचेर जमीन परत कसपाक मान्यताय दिली; पूण हो अधिकार कांय अटी पुराय केल्या उपरांतूच मेळटालो. ह्या उद्देशा खातीर हो अध्याय फकत एके अधिसुचोवणेचेर अंमलांत येवपाचो आशिल्लो जी केन्नाच जारी जावंक ना. आक्षेपीत दुरुस्ती कायद्या वरवीं हो अध्याय अधिनेमांतल्यान काडून उडयलो. प्रत्यक्षांत अधिनेमांत विचारांत घेतिल्लो पुनर्थापणुकेचो अधिकार अधिनेमाच्या पुस्तकांतल्यान गायब जावचे पयलीं भाटकारांक केन्नाच नाशिल्लो. हांगा अशें म्हणूं येता की, 1964 तल्या अधिनेमाचेर आक्रमण जायना आनी आव्हान फकत 5 वे दुरुस्ते पुरतेंच मर्यादीत आसा, जातूंत अध्याय IIAचो आसपाव केला आनी अध्याय III काडून उडयला.

8. उद्दिश्टां आनी कारणांचें विवरण आमचे मुखार दवरलें, तातूंत लागींच्या महाराष्ट्र राज्यांतूय अशेच तरेचो अधिनेम लागू आशिल्ल्याचो उल्लेख आयला. परिच्छेद 2 हातूंतलो हो संदर्भ, स्पश्टपणान मुंबई कुळवहिवाट आनी शेतजमीन (दुरुस्ती) अधिनेम 1956 कडेन आसा, जंय मुंबई कुळवहिवाट आनी शेतजमीन अधिनेम, 1948 हातूंत अशेच तरेच्यो

दुरुस्त्यो केल्यात. श्री राम राम नरेन मेधी विरुद्ध मुंबई राज्य (1959) पु. 1 एस.सी.आर. 489, ह्या अधिनेमाची वैधताय ह्या न्यायालयाच्या संविधानीक खंडपिठान कायम दवरली. कुळांच्या ताब्यांत आशिल्ले व्हड जमनीचो सांठो प्रभावीपणान आडावपी मर्यादा निश्चीत करपाच्या तरतुदींचो आसपाव आशिल्ल्या महाराष्ट्र दुरुस्ती कायद्यांत असो युक्तिवाद केला; आनी सध्याच्या 5 व्या दुरुस्ती अधिनेमांत अशे तरेची राखण नाशिल्ल्यान वयलो निर्णय ताच्या बचावा खातीर येना आनी अशे तरेच्यो तरतुदी नाशिल्ल्यान हो अधिनेम तिगून उरपाक शकना असो निश्कर्श काडला. कृषी सुदारणेचो उपाय म्हण लागू केल्ल्या कायद्या खातीर मर्यादा संबंदीच्यो तरतुदी गरजेच्यो आसात आनी तांचे गैरहजेरेंत संविधानाच्या अनुच्छेद 31 A च्या संरक्षणाचो दावो करपाक मेळना, ह्या ताच्या युक्तिवादाक तेंको दिवंक प्रतिवाद्यांच्या विद्वान वकिलान ह्या न्यायालयाच्या जायत्या निर्णयांच्या निरिक्षणाचेर विस्वास दवरलो.

9. अनुच्छेद 31A (1) (A) जाहीर करता की, “राज्यांतले खंयचेय मालमत्तेचें संपादन करप वा तातूंत खंयचेय हक्क मेळोवप वा अशे खंयचेय हक्क नश्ट करप वा बदलप” अशी तरतूद करपी खंयचोच अधिनेम अनुच्छेद 14 वा अनुच्छेद 19 वरवीं मेळिल्ले खंयचेय हक्क विसंगत आसात, वा काडून घेता वा घटमूट करता ह्या कारणांचेर तो रद्द मानचो ना. 5 व्या घटना दुरुस्ती अधिनेमाक पयले तरतुदी प्रमाणें राष्ट्रपतींची मान्यताय मेळ्ळ्या. ह्या अनुच्छेदांतल्या खंड (2) च्यो तरतुदी मतींत घेवन सध्याच्या प्रकरणांत ‘इस्टेट’ हें उतर स्पश्टपणान लागू जाता. अनुच्छेद 31A (1) (A) प्रमाणें ताचो वापर अधिनेमाच्या एका विशिश्ट स्वरुपा पुरतोच मर्यादीत नासलो तरी ह्या अनुच्छेदाचें संरक्षण कृषी सुदारणेचो हेत पुराय करपी कायद्या पुरतेंच मर्यादीत आसा हें सर्वमान्य आसा आनी श्री. आर. एफ. नरीनम हांणी गोदावरी शुगर मिल्स लिमिटेड आनी हेर विरुद्ध एस. बी. कांबळे आनी हेर (1975) 3 एस.सी.आर. पान 885, हातूंतल्या निकालाच्या पान 901(F) वयल्या निरिक्षणांचेर विस्वास दवरप योग्य आसा. ह्या निवाड्यांतलीं हेर निरिक्षणां ताच्या मुखेल युक्तिवादाक तेंको दितात तशेंच मर्यादेची तजवीज नाशिल्ल्यान अधिनेम कृषी सुदारणे खातीर धरूंक मेळना असो आग्रो विद्वान वकिलान मुखार केला. आमी तो मान्य करूंक शकनात. त्या प्रकरणांत, महाराष्ट्र कृषी (मर्यादा आनी धारणा) अधिनेमाच्या कांय तरतुदींनी सुदारणां घडोवपी संविधानीक वैधताच आवाहाना खाला आशिल्ली आनी अनुच्छेद 31A च्या आदारान तें सांबाळपाचो यत्न केल्लो. अनुच्छेद 31A (1) चे व्याप्तीचेर भासाभास करतना, न्यायालयान पान 902 F वयल्या बाल्माडीज प्लान्टेशन लिमिटेड आनी हेर विरुद्ध

तामीळनाडू राज्य, (1973) 1 एस.सी.आर. 258, च्या सकयल्या निरिक्षणांचेर विस्वास दवरलो:

“बाल्माडीज प्लान्टेशन लिमिटेड आनी आनीक एक विरुद्ध तामीळनाडू राज्य ह्या प्रकरणांत, गुडलूर जन्मम इस्टेट्स (रयतवारी निर्मुलन आनी रुपांतरण) अधिनेमांतल्या तरतुदींचो नियाळ घेतना राज्य आनी शेतकार हांचे मदले मध्यस्थ रद्द करप आनी प्रत्यक्ष शेतकाराक, स्वता तो आनी राज्य हांचे मदल्या थेट संबंदाचो दर्जो दिवन ताका आदार करप, हो ह्या कायद्याचो हेत आनी सर्वसादारण येवजण आसा अशें मानलें. ते खातीर हो अधिनेम ताच्या व्यापक स्वरुपांत कृषी सुदारणेचो एक उपाय आनी अनुच्छेद 31A वरवीं संरक्षित आसा अशें मानलें.”

पान 903 (H) हातूंत अशें दिसून आयलें की, कृषी सुदारणां ही भूंय सुदारणे परस चड व्यापक आसा. पान 905 चेर 8 मुखेल मुद्द्यां सयत निश्कर्श सारांशीत केल्लो आनी श्री. आर. एफ. नरीमन हांणी निमाण्या निश्कर्शांचेर खर विस्वास दवरून सांगलें,

“(8) मर्यादा वाठार निश्चित करप आनी नेमां प्रमाणें अधिशेश जमनीचो विलो लावपाची तजवीज करप हो कृषी सुदारणेचो एक उपाय आसा.”

ताब्यांत आशिल्ल्या जमनीची मर्यादा निश्चित करपा खातीर तरतूद आशिल्ले योग्य तरेन लागू केल्ले कायदे कृषी सुदारणे खातीर अधिनेमाच्या वर्गांत येतात हें न्हयकारूंक येना, पूण ते ह्या प्रस्तावाचेर आदारून आसात अशें म्हणूंक ना आनी कृषी सुदारणेचें हें इतलें गरजेचें खाशेलपण आसा, जाचे बगर त्या वर्गांत कायद्याचो आसपाव जावंक शकना. बाल्माडीज प्लान्टेशन्स प्रकरणांतल्या निवाड्या संबंदान पान 902 (F) वयल्या निरिक्षणांनी पयलीं अशे तरेचें गृहितक नकारात्मक उक्तायलां.

10. श्री राम राम नरेन मेधी (उपरोल्लेखीत) ह्या प्रकरणांत फकत आक्षेपीत निवाड्यांत वेगळेपण आयलां अशें न्हय तर रीट याचिकादाराच्या युक्तिवादाक तेंको दिवपा खातीर ताचेर विस्वास दवरला. त्या प्रकरणांत विचाराधीन आशिल्ल्या महाराष्ट्र अधिनेमाचो हेतू सामान्यांक बऱ्याक उपेगी पडपा खातीर शेत जमनीचें अशे तरेचें वितरण करप हो आशिल्लो आनी होलिंगाच्या वाठारांचेर मर्यादा थारावन ती गजाल साध्य करपाचो यत्न केल्लो असो परिणाम नोंद केल्ल्या निवाड्याच्या पान 495 वयल्या निरिक्षणांचेर विस्वास दवरला. पूण, व्यक्तीक ताब्यांत दवरूंक मेळपी जमनीचो कमाल वाठार निश्चित करप ही भूंय सुदारणेची मुळावी आनी म्हत्वाची गरज आसा, हें तातूंत

पाळूंक ना. महाराष्ट्र कायद्या आड आव्हान मर्यादा निश्चीत करपी तरतुदींक निर्देश दितना त्या तरतुदींचो परिणाम मुद्देसूद रितीन विचारांत घेवपाची आनी थारावपाची गरज उप्रासली. पूण पुराय निवाड्याच्या निरिक्षणांचो जतनायेन विचार केल्यार मर्यादे संबंदीच्या तरतुदींचो आसपाव करिनासतना लेगीत, हेर तरेन कृषी सुदारणेचो एक उपाय आसल्यार, योग्य अधिनेम अनुच्छेद 31A च्या संरक्षणाक पात्र थारूं येता हातूंत दुबाव उरना. पयलीं सांगिल्ले प्रमाणें, 1948 वर्सा लागू केल्ल्या मुंबई कुळवहिवाट आनी शेतजमीन कायद्यांत दुरुस्ती करपी 1956 च्या अधिनेमाच्या घटनात्मक वैधतेच्या प्रस्नाचेर न्यायालय निर्णय दितालें. मूळ 1948 च्या कायद्यांत मर्यादेच्यो तरतुदी नाशिल्ल्यो ज्यो उपरांत आक्षेप घेतिल्ल्या दुरुस्तीन चालीक लायल्यो. प्रतिवाद्यांची भुमिका योग्य आसा अशें जमेक धरल्यार 1948 वर्साचो अधिनेम कृषी सुदारणेंतलें एक पावल मानिल्ले मर्यादेच्या तरतुदींच्या गैरहजेरेंत आसूंक शकलो ना. पूण 492 पानाचेर न्यायालयान अशें म्हणलां :

“कृषी सुदारणेचो उपाय म्हण 1948 वर्साचो अधिनेम राज्य कायदे मंडळान संमत केल्लो....”

1956 च्या दुरुस्ती अधिनेमा संबंदान पान 493 चेर अशें म्हणलां-

“संविधानाच्या अनुच्छेद 38 आनी 39 चे चौकटी भितर समाजाची समाजवादी पद्धत स्थापन करपाचो हेतू साध्य करपाचे नदरेन राज्य कायदे मंडळान कृषी सुदारणेचें आनीक एक माप चालीक लायलें, हातूंत हाचे पयलीं उल्लेख केल्लो अधिनेम आशिल्लो, जो कृषी जमनींच्या मालकी आनी नियंत्रणाचें वितरण घडोवन हाडपा खातीर तयार केल्लो जे वरवीं उत्पादनांचीं साधनां आनी संपत्तीचेर एकाग्रताय धरिनासतना सर्व सामान्य मालाची बरी उपसेवा जातली.”

(भर जोडला)

वयर सांगिल्ल्या प्रमाणें “फुडलो उपाय” हे अभिव्यक्तीचो वापर आनी परतून पान 495 चेर हेच उक्ते अभिव्यक्तीची पुनरावृत्ती जाल्ल्यान मूळ अधिनेम कृषी सुदारणेचो एक उपाय आशिल्लो हाचेर भर दितात. अशे तरेन हो निर्णय, प्रतिवाद्यांक मजत करपा बदला अपीलकर्त्यांच्या युक्तिवादाक तेंको दिता.

11. श्री. आर. एफ. नरीमन हांणी मर्यादा निश्चीत करपी तरतुदींचे वैधताये कडेन संबंदीत हेर जायत्या निर्णयांचो उल्लेख केलो आनी न्यायालयान त्यो तरतुदी कृषी सुदारणेचे उपाय आशिल्ल्यान कायम दवरल्यो, पूण प्रतिवाद्यां वतीन मांडिल्ल्या उलट प्रस्तावाक ते तेंको दिनात. ते खातीर, हे सगळे निर्णय स्पश्टपणान वेगळे करपा सारके आसात आनी तातूंतल्या कांय निर्णयांचो आमी थोडे भितर उल्लेख करतले जांचेर श्री. नरीमन हांणी खूब विस्वास दवरिल्लो.

12. सोनापूर टी कम्पनी लिमिटेड विरुद्ध मस्ट. माझीरुवेसा, (1962) 1 एस.सी.आर. 724, जमीन धारण करपाचेर आसाम फिक्सेशन ऑफ सिलींग ऑन लॅण्ड होलिंग अधिनेम 1957 चे वैधतायेक आव्हान दिवपी रीट याचिका उच्च न्यायालयांत दाखल केल्यो. उच्च न्यायालयान ह्यो याचिका भायर मारतना हो अधिनेम कृषी सुदारणांचो उपाय आशिल्ल्यान अनुच्छेद 31A वरवीं संरक्षीत आसा आनी ताचें समान वितरण घडोवन हाडपा खातीर व्यक्ती कडेन दवरपाच्या जमनीचेर मर्यादा घातल्या, अशें म्हणलां. ह्या न्यायालया मुखार जो मुखेल प्रस्न उजवाडांत हाडलो तो म्हणल्यार अनुच्छेदांतल्या “एका इस्टेटीच्या संबंदांतले हक्क” हे अभिव्यक्तींत आक्षेप घेतिल्ल्या अधिनेमाचो आसपाव जावंक शकता काय ना, आनी ती अभिव्यक्ती खूब व्यापक आयामाची आसा अशें धरून ताची जाप ह्यकारार्थी दिली. पान 729 चेर न्यायालयान अशे तरेन निरिक्षण केलां:

“ह्या न्यायालयान ह्या अनुच्छेदाचो अर्थ कृषी सुदारणेच्या विधायी उपायांक हाताळटना जायत्या वेळार लायला. अशा सुदारणांचो हेतू सादारणपणान राज्य आनी शेतकार हांच्या मदले मध्यस्थ रद्द करप आनी प्रत्यक्ष शेतकाराक स्वता आनी राज्य हांचे मदल्या थेट संबंदांचो दर्जो दिवन ताका आदार करप.”

आमचे मुखार आशिल्ल्या प्रकरणांनी घातिल्लो 5 वो दुरुस्ती अधिनेम हे परिक्षेचें समाधान करता. पुरुषोत्तमन नंबुदिरी विरुद्ध केरळ राज्य (1962) पु. 1 एस.सी.आर. 753 हातूंत अशे तरेचीच स्थिती आशिल्ली. फिदा अली आनी हेर विरुद्ध जम्मू काश्मीर राज्य. (1975) 1 एस.सी.आर. 340. हें प्रकरण पसून तशेंच कृषी सुदारणां खातीर येवजण दिवपी कायद्याचो विचार करतालें जातूंत मर्यादेच्या संदर्भांत तरतुदींचो आसपाव आशिल्लो. अधिनेम कायम दवरतना मर्यादा निश्चीत करपी तरतुदी कायम दवरल्यो, पूण निवाड्यांतल्या हेर निरिक्षणांतल्यान स्पश्टपणान दिसता की तीच अट पुर्विल्ली अशें गृहीत धरूंक येना. जमीन

धारकान वैयक्तीक लागवड करप हें एक म्हत्वाचें आंग म्हण पान 345G हातूंत सकयल दिल्ल्या उतरांनी भर दिलो:

“गोल्डन बॅब, अधिनेमाचे पुराय चौकटेंत रावन केल्ले वैयक्तीक लागवडीचें हें खाशेलपण. कलम 3, 4, 5, 7 आनी 8 ह्या कलमांतल्यान चलपी “वैयक्तीक लागवड” हे अभिव्यक्तीची कलम 2(7) वरवीं सविस्तर पद्धतीन तरतुदी आनी स स्पश्टीकरणां सयत जतनायेन व्याख्या केल्या.

वयर दिल्ल्या तरतुदींचो नियाळ घेतल्यार, ह्या कायद्यांत राज्यांतल्या जमनीचो नियाळ घेवन कृषी सुदारणांची स्पश्ट कार्यावळ आसा, जी वैयक्तीक लागवडींत ना (कलम 3) आनी ती वैयक्तीक लागवडींत आसली जाल्यार लेगीत मर्यादा वाठारा परस चड आसा (कलम 4) हें स्पश्ट जाता.

निवाड्याच्या निमाण्या परिच्छेदांत कृषी सुदारणां खातीर येवजण तयार करपा खातीर देशांतल्या वेग-वेगळ्या वाठारांनी थारावीक पद्धत पाळप गरजेचें ना वा शक्य ना अशें दिसलें. अशें निरिक्षण केलें,

“दुसरे वटेन कायद्यांतल्या तरतुदी मुखार आशिल्लो मुखेल उद्देश म्हणल्यार कृषी सुदारणां. पुराय देशांत कृषी सुदारणेची एकूच पद्धत आसूंक शकना. एका विशिश्ट राज्याक योग्य कृषी सुदारणेची येवजण तयार करपाक जमीन उपलब्ध आसपा वांगडाच हेर गजालींची व्याप्ती मर्यादीत आसप, तशेंच थळावी परिस्थिती, हवामानाची परिवर्तनशीलता, पावस, भूंयप्रदेशाचें खाशेलपण, उपयुक्तताय आनी फायदो, भोव पिकावळ पद्धत, हुंवाराची असुरक्षीतताय आनी हेर जायत्या घटकां वांगडा जुळोवन घेवचे पडटलें.

ते खातीर, सगळ्यांच्या उपेगा खातीर कडक आनी एकूच नेम थारावचे परस कृषी सुदारणेच्या स्वरुपाचो निर्णय घेतना म्होंवाळ पद्धत आपणावची पडटली अशें ह्या निर्णयांतल्यान दिसून येता. *दत्तात्रय गोविंद महाजन आनी हेर आड महाराष्ट्र राज्य आनी हेर* (1977) 2 एस.सी.आर.790 हातूंत लेगीत जमनीची कमाल मर्यादा थारावपी कायद्याची तपासणी करतना आक्षेप घेतिल्ल्या तरतुदींच्या फावरान अशें दिसून आयलें की, 1960 च्या दसकांत जाल्ल्या शेत कामगार चवकशेच्या अहवाला उपरांत ह्या संबंदांतलें धोरण सुरू केलें आनी ह्या धोरणाची अंमलबजावणी करतना विचाराधीन अधिनेम संमत जालो. कमाल मर्यादा निश्चीत करप हो पळोवंक गेल्यार कृषी सुदारणेचो वांटो नाशिल्लोच, पूण शेत

कामगारांचे चवकशेंतल्यान जो निश्कर्श आयलो ताचो महाराष्ट्र राज्याक आदार घेवचो पडलो असो ताचो अर्थ जाता.

13. प्रतिवाद्यां वतीन विद्वान वकिलान दोन प्रकरणांय दवरलीं जातूंत अनुच्छेद 31A लागू जायना अशें मानलां. के. के. कोचूनी आनी हेर आड मद्रास राज्य आनी हेर (1960) 3 एस.सी.आर. 887 अनुच्छेद 31 ए चो प्रस्न उप्रासला पूण पुरायपणान वेगळ्या संदर्भांत. याचिकादार के. के. कोचूनी हांचो लागींचो पुर्वाधिकारी हो तांच्या वेग-वेगळ्या स्थानांक जोडिल्ले मालमत्तेचो स्थानी आशिल्लो. 1925 वर्सा ताच्या मरणां उपरांत ज्येश्ठ वांगडी आशिल्ल्यान याचिकादार स्थानी जालो आनी प्रतिवादी क्रमांक 2 ते 17 हे तारवाडचे कनिश्ठ वांगडी आशिल्ल्यान तांणी मालमत्तेंत रुची दाखयली ना. 1932 वर्सा अधिनेम पास जाल्या उपरांत सुरू जाल्ल्या खटल्यांत याचिकादाराचो खाशेलो हक्क प्रिव्ही कावन्सील मेरेन प्रस्थापीत उरिल्लो. तारवाडच्या वांगड्यांक तातूंत कसलीच रुची ना अशें मानून घेतलें. अशे तरेन स्थानीची पदवी स्थापन जाले उपरांत, मद्रास कायदे मंडळान 1955 वर्सा आक्षेप घेतिल्लो अधिनेम संमत केलो, जातूंत कायद्यांत उल्लेख केल्ल्या कांय अटींची पुर्तता करपी दर एका स्थानाक तारवाडचे मालकीची मालमत्ता मानतले आनी ती सदांच तारवाडची मालमत्ता उरतली. याचिकाकर्ता के. के. कोचूनी हांणी घटनेच्या अनुच्छेद 32 वरवीं अर्ज करून ह्या अधिनेमाक कायद्या भायलो म्हणून ह्या न्यायालयांत आव्हान दिलें. ते भायर तांची घरकान्न आनी चलयांनी तांकां भेट म्हण दिल्ल्या कांय मालमत्तां संबंदान आनी दुसरी तांच्या चल्यान ताका भेट म्हण दिल्ल्या आनीक कांय हेर मालमत्तां संबंदान अश्यो आनीक दोन याचिका दाखल केल्यो. ह्या अधिनेमाच्या घटनात्मक वैधतायेक तेंको दितना प्रतिवाद्यांचें वतीन युक्तिवाद जालो की, याचिकादाराचें स्थानम हें अनुच्छेद 31A च्या अर्था भितर इस्टेट आसा आनी ताकाच लागून त्या अनुच्छेदा खाला संरक्षण मेळ्ळें. हो युक्तिवाद असो आशिल्लो की, “ताचे इस्टेटींतल्या मालकाच्या आनी ताच्या कुटुंबांतल्या कनिश्ठ वांगड्यांच्या हक्कांक संबंदीत अधिनेमय अनुच्छेद 31ए च्या खंड (2) (बी) त वापरिल्ल्या विस्तृत फार्सिओलॉजीन आसपावला.” न्यायालयान याचिका न्हयकारून अशें म्हणलें :

“इस्टेट” ची व्याख्या म्हणल्यार एका विशिश्ट वाठारांत जमनीच्या उपभोग काळा कडेन संबंदीत अस्तित्वांत आशिल्ल्या कायद्याचो संदर्भ दिता जाका लागून अनुच्छेद फकत “इस्टेट” म्हण वर्णन केल्ले जमनीच्या उपभोग काळा कडेन संबंदीत आसा अशें दाखयता. अशे इस्टेटीच्या हक्कांची सर्वसमावेशक व्याख्या, मालक आनी ताचे अधीन आशिल्ल्या उपभोग काळ धारकांक मेळिल्ले हक्कय मतींत घेता. ते व्याख्येंतलो

निमाणो अनुच्छेद, म्हणल्यार त्या हक्कांत जमीन महसुलाचे बाबतींत हक्क वा विशेशाधिकारांचोय आसपाव जाता. हो अनुच्छेद जमनीच्या उपभोग काळा कडेन संबंदीत आसा हाचेर भर दिला. ताका लागून हें स्पश्ट जाता की, हो अनुच्छेद इस्टेट नांवाच्या उपभोग काळा कडेन संबंदीत आसा आनी तातूंत ताचें संपादन वा मालमत्तेच्या संदर्भांत जमीन धारक वा वेग-वेगळ्या अधिनस्थ मुदतधारकांच्या हक्कांच्या संबंदान तांचे अधिकार काडून घेवपाची वा बदलपाची तरतूद आसा. हाचे उरफाटें, खंयच्याच कृषी सुदारणांचो संदर्भ घेनासतना, राज्याक मालमत्तेच्या मालका कडली मालमत्ता काडून ती दुसऱ्या कडेन हस्तांतरीत करप शक्य जातलें. हाका लागून मालकाक ताची मालमत्ता जरीय ती ताणें संपादन केल्ली आसल्यार लेगीत, स्वता सयत कुटुंबांतल्या हेर वांगड्यां मदीं वांटून घेवपाची सक्ती करपाक मेळटली वा पयलीं कांयच नाशिल्ल्या कुळांक सोडून हेर मनशांक तातूंत रुची निर्माण करूंक मेळटलें.

अशे तरेन, न्यायालयान अशें मानलें की, अनुच्छेद 31 ए (1) (ए) अशा कायद्याक लागू जावचो ना जो घरमालक आनी कूळ हांचीं सगळीं खाशेलपणां अखंड दवरून तांचे मदल्या हक्कांचें नियमन करपाचो विचार करिना. मुखार न्यायालयान, श्री राम राम नरेन हांच्या प्रकरणांत (उपरोल्लेखीत) निवाड्याचो विचार केलो आनी मुंबई कायद्या खाला कुळांक तांच्या जमनीच्या संबंदान कांय हक्क दिले जे तांकां पयलीं नाशिल्ले. संजीव कोक मॅन्युफॅक्चरींग कम्पनी विरुद्ध भारत कोकिंग कोल लिमिटेड आनी हेर (1983) 1 एस.सी.आर. 1000 ह्या दुसऱ्या प्रकरणांतूय जाचेर श्री. नरीमन हांणी युक्तिवाद केल्लो ताचोय कांयच फायदो जायना, कारण तेच खण आनी खनिजा संबंदांतले कांय कायदे हाताळटालें. हांगाय अनुच्छेद 31 ए (1) (ए) चो अर्थ लावपाचो प्रसूच उप्रासूंक ना.

14. वयर भासाभास केल्ले प्रमाणें, जमनीचो हक्क शेतकाराक आसतलो आनी भाटकाराक लुकसाण भरपाय मेळटली. हाचे पयलीं लेगीत वैयक्तीक लागवडी खातीर जमीन परतून कसपाचो ताचो हक्क 1964 तल्या अधिनेमांतल्या तरतुदींक लागून बरोच मर्यादीत आशिल्लो. आक्षेप घेतिल्ल्या दुरुस्ती कायद्याचो परिणाम म्हण ताका मोल दिवन ह्या मर्यादीत हक्कांतल्यान काडून उडयला, आनी शेतकाराक आतां बेदखल जावपाची भिरांत आसची ना. ताका लागून, भूंय सुदारणेचो उपाय म्हण आक्षेप घेतिल्ल्यो तरतुदी मान्य करपाक जाय. जमनीच्या वाठाराचेर मर्यादा थारावपाची तरतूद नाशिल्ल्यान जो मनीस लागवड करूंक शकता ती जमीन सुदारणेचो उपाय म्हण अधिनेमान मानून घेवपाक मेळना,

हो प्रतिवाद्यांचो युक्तिवाद आमी न्हयकारतात. ताका लागून 5 वो दुरुस्ती अधिनेम 31 ए अनुच्छेदाच्या संरक्षणाक पात्र आसा आनी संविधानाच्या 14 आनी 19 व्या अनुच्छेदाच्या उल्लंघनाच्या कारणाचेर तो रद्द करपाक मेळना. तेच प्रमाणें न्यायीक आयुक्तान हो अधिनेम कायद्या भायलो म्हण जाहीर केल्लो तो निवाडो कुशीक दवरतात आनी प्रतिवादींनी दाखल केल्ल्यो रीट याचिका भायर मारतात. ताका लागून संविधानाच्या 9 वे अनुसुचींत आक्षेप घेतिल्लो अधिनेम आसपावीत करपाक अनुच्छेद 32 खाला ह्या न्यायालयांत दाखल केल्ली आव्हान दिवपी रीट याचिका (1988 ची डब्ल्यू. पी. क्रमांक 864) हाताळप गरजेचें ना आनी ती न्हयकारतात.

15. निकालांत, 1979 च्या दिवाणी अपील क्रमांक 1314-1318 क मान्यताय दिता, पूण पक्षकाराक पुराय खर्च स्वता सोंसपाचो निर्देश दितात.

आर.एस.एस.

अपील मान्य याचिका भायर मारली

अस्विकरण

ह्या न्यायनिर्णयाचो कोंकणी भाशेंतल्या ह्या अणकाराचो वापर हो पक्षकाराक ताचे/तिचे मायभाशेंत ताचो अर्थ समजून घेवपा पुरतोच मर्यादीत आसतलो आनी ताचो हेर खंयच्याच कारणा खातीर वापर करूंक मेळचो ना, तशेंच इंग्लीश भाशेंतलो न्यायनिर्णय होच सगळ्या वेव्हारीक आनी कार्यालयीन वापरा खातीर विश्वासनीय आसतलो आनी तोच तातूंतल्या आदेशाच्या कार्यान्वयन आनी अंमलबजावणे खातीर वैध मानतले.

TRANSLATED BY DIRECTORATE OF OFFICIAL LANGUAGE, PANAJI, GOA